

О.Ю. Бочко

РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ

У статті розкрито основні поняття ринку праці – попит і пропозиція робочої сили, проаналізовано сучасний стан ринку праці Закарпатської області, визначено основні проблеми та запропоновано шляхи виходу з ситуації, що склалася.

Ключові слова: ринок праці, робоча сила, попит і пропозиція робочої сили, працевлаштування, безробіття, центр зайнятості.

Рис. 1. Літ. 16.

Е.Ю. Бочко

РАЗВИТИЕ РЫНКА ТРУДА ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ

В статье раскрыты основные понятия рынка труда – спрос и предложение рабочей силы, проанализировано современное состояние рынка труда Закарпатской области, определены основные проблемы и предложены пути выхода из ситуации, которая сложилась.

Ключевые слова: рынок труда, рабочая сила, спрос и предложение рабочей силы, трудоустройство, безработица, центр занятости.

О.У. Bochko

LABOUR MARKET DEVELOPMENT OF TRANSCARPATSIAN REGION UNDER CONDITIONS OF CRISIS SITUATION

The article reveals the fundamental concepts of the labour market – demand and supply of the labour force; current condition of the labour market of the Transcarpathian region is analyzed; key problems are determined, and ways out of the situation described are offered.

Keywords: labour market; labour force; demand and supply of the labour force; employment; unemployment; center of employment.

Постановка проблеми. Рівень розвитку ринку праці забезпечує соціальний, економічний і культурний розвиток регіону, області чи країни загалом. У сучасних умовах зменшення рівня зайнятості населення проблема безробіття все частіше стає предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Сучасний розвиток ринку праці характеризується такими показниками: попитом і пропозицією робочої сили на ринку; рівнем працевлаштування населення; чисельністю незайнятих громадян; рівнем вимушеної неповної зайнятості регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку ринку праці, визначенням основних показників та їх аналізом на регіональному рівні займаються такі вчені, як М.І. Андрушко [4], С.І. Бандур [5], П.Ю. Буряк [6], В.І. Герасимчук [7], О.А. Грішанова [8], Б.М. Данилишин [15], М.М. Єрмошенко [10], С.А. Єрохін [10], Г.Т. Завіновська [9], С.Ф. Покропивний [12], В.І. Приймак [13] та інші.

Невирішені частини загальної проблеми. Зазначимо, що вітчизняні вчені велику увагу приділяють вивченню питань ринку праці України загалом. Зазначену проблему варто розглянути в регіональному розрізі, зокрема, на при-

кляді Закарпатської області, оскільки ця область межує з чотирма країнами (з Польщею (довжина кордону складає 33,4 км), Словаччиною (довжина кордону – 98,5 км), Угорщиною (довжина кордону – 130 км) та Румунією (довжина кордону – 205,4 км)) та повинна була б забезпечувати собі належний рівень працевлаштування населення. Проте на ринку праці Закарпатської області залишається складною ситуація з працевлаштуванням громадян і виникають проблеми, які потребують державного втручання та негайного вирішення.

Мета дослідження. Визначити і проаналізувати основні проблеми регіонального розвитку ринку праці та шляхи виходу із ситуації, що сформувалася на ринку праці Закарпатської області.

Основні результати дослідження. Ринок праці – це система суспільних відносин, пов'язаних з наймом і пропозицією праці, тобто з купівлею і продажем послуг праці. Це також економічний простір – сфера працевлаштування, в якій взаємодіють покупці й продавці праці; механізм, що забезпечує узгодження ціни і умов праці між роботодавцями та найманими працівниками, регулює її попит і пропозицію. Слід підкреслити, що ринок праці не вичерпується працевлаштуванням безробітних і заповненням вакансій, а охоплює всю сферу найманої праці. Це положення має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення, оскільки з нього випливає, що об'єктом політики ринку праці повинно бути широке коло трудових відносин і все економічно активне населення. Сюди відносять проблеми оплати і умов праці, обсягу й інтенсивності виконуваної роботи, стабілізації і гарантій зайнятості, трудової мотивації, підготовки і перепідготовки робочої сили. Таке трактування предмета ринку праці називається розширеним. Звужене поняття, на відміну від розширеного, відносить до проблем ринку праці лише сферу обігу, а до суб'єктів ринку праці – лише людей, які безпосередньо в даний момент активно шукають роботу та вакантні робочі місця. Звужене трактування ринку праці веде до підміни всієї сукупності проблем у сфері трудових відносин однією проблемою безробіття, яка хоча і є дуже важливою, однак не може розглядатися як єдина [8, 129–130].

Ринок праці – складна система економічних відносин з обміну індивідуальної здатності до праці на фонд життєвих благ, необхідних для відтворення робочої сили та розміщення працівника в системі суспільного поділу праці за законами товарного виробництва та обігу [4, 27].

Елементами ринку праці є попит на робочу силу та її пропозиція.

Попит на робочу силу – це суспільна платоспроможна потреба в робочій силі. Він визначається обсягом і структурою суспільного виробництва, рівнем продуктивності праці, кон'юнктурою ринків капіталу, товарів і послуг, ціною робочої сили, а також правовими нормами, які регламентують її використання тощо.

Пропозиція робочої сили – це контингент працездатного населення, яке пропонує роботодавцю свою здатність до праці в обмін на фонд життєвих благ. На неї впливають: демографічна ситуація, характер і зміст праці, інтенсивність вивільнення робочої сили, ефективність функціонування системи підготовки та перепідготовки кадрів, системи оплати праці, кон'юнктури ринків капіталу, товарів і послуг тощо [7, 5].

Предметом практичного дослідження обрано розвиток ринку праці Закарпатської обл.

Встановлено, що станом на 01.01.2008 потреба підприємств у працівниках становила 2,1 тис. одиниць, з яких 358 (17%) вільних робочих місць для фахівців з вищою освітою, 579 (28%) посад для осіб, які мають професійно-технічну освіту, та 1162 робочих місця, де роботодавці не висувають вимоги до освіти чи кваліфікації претендентів. Загалом на одну посаду претендувало 9 осіб [3].

За даними підприємств, установ та організацій, базових центрів зайнятості, на сьогодні існує велика кількість запропонованих робочих місць із розміром заробітної плати не нижчим за прожитковий мінімум і лише 4,4% – вищим за середню заробітну плату [3].

Низький рівень оплати праці не посилює мотивацію безробітних до праці. Середня заробітна плата всіх актуальних вакансій, запропонованих роботодавцем станом на 01.01.2008, складає 706 грн., тоді як середній показник по області за грудень – 1370 грн. [3].

Незважаючи на зростання обсягів та якості надання послуг населенню, яке шукає роботу, протягом 2007 р. на обліку в центрах зайнятості перебувало 44,4 тис. жителів сільської місцевості, або 69,2% від загальної чисельності осіб, які скористалися послугами служби зайнятості. Працевлаштовано за цей період 19,0 тис. мешканців села, що складає 62,9% від загальної кількості. Відповідно рівень працевлаштування нижчий від загального (42,8%) [3].

На рис. 1 показано співвідношення звернень незайнятих громадян із працевлаштуванням їх службою зайнятості у 2002–2007 роках.

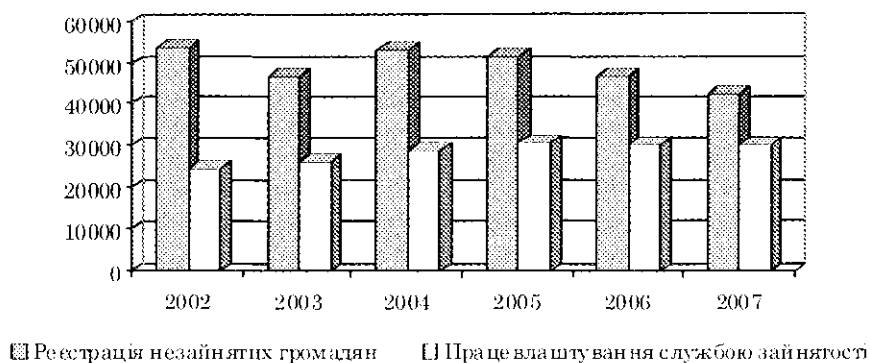

Рис. 1. Динаміка кількості зареєстрованих та працевлаштованих громадян Закарпатської області, розроблено за [3]

На рис. 1 видно, що майже половина зареєстрованих громадян у службі зайнятості отримали роботу.

Протягом останніх років на ринку праці області залишається складною ситуація з працевлаштуванням соціально незахищених громадян. Для осіб, які потребують соціального захисту, за рішенням місцевих органів державної виконавчої влади станом на 01.01.2008 було заброньовано 1151 робоче місце. Протягом року на обліку в службі зайнятості перебувало 10,7 тис. громадян, які відносяться до категорії соціально вразливих верств населення, що у 9 раз

перевищує кількість заброньованих місць. Із загальної чисельності цих громадян працевлаштовано 3,4 тис. осіб, у тому числі на заброньовані робочі місця – 910 осіб [3].

У 2008 р. в області був попит на працівників робітничих професій: швачок, складальників верху взуття, слюсарів різної кваліфікації та спеціальності, продавців, верстатників деревообробних верстатів, монтажників, кухарів, офіціантів, барменів, пекарів, електриків, електрогазоварників, столярів, мулярів, штукатурів, токарів, робітників на лісогосподарських роботах, охоронників, підсобних робітників. У заявленій потребі на фахівців продовжують переважати бухгалтери – 504 од., інженери різних спеціальностей – 283 од., спеціалісти державної служби – 516 од., касири – 357 од., економісти – 94 од., менеджери – 307 од. [3].

З початку 2009 р. припинилось фінансування програми працевлаштування безробітних шляхом надання дотацій роботодавцям. За новим законом, ці кошти мають виділятися із державного фонду соціального страхування на випадок безробіття, але через те що підприємства не працюють, вперше за останні роки не виконано плану надходжень у цей фонд.

За даними за 1 квартал 2008 р., в області, порівняно з відповідним періодом 2007 р. рівень зайнятості економічно активного населення у віці від 15 до 70 років зріс з 58,5 до 59,6%. Рівень безробіття скоротився з 7,6 до 7,1% (по Україні в цілому рівень зайнятості становив 58,6%, рівень безробіття – 7,1%) [3, 6].

Чисельність незайнятих громадян, які протягом восьми місяців 2008 р. перебували на обліку в обласній службі зайнятості, зменшилась на 2,3 тис. і становила 47,2 тис. осіб. Середня тривалість перебування незайнятих становила 169 днів [3].

Серед безробітних, як і у попередні роки, переважає сільське населення: станом на 1 вересня 2008 р. на обліку перебувало 17,0 тис. безробітних (на 1 вересня 2007 р. – 17,5 тис.), з них 11,9 тис. або 70,2 % – мешканці сільської місцевості (2007 р. – 12,2 тис. або 69,6%) [3].

На виконання Програми зайнятості населення Закарпатської області на 2008–2009 рр. обласною службою зайнятості спільно з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, роботодавцями та профспілками забезпечено перевиконання всіх окреслених правлінням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття завдань у сфері надання соціальних послуг безробітним. За сприяння служби зайнятості працевлаштовано 20,7 тис. незайнятих громадян (рівень працевлаштування зріс на 2,5% і становив 43,9%), з них 905 осіб – на додаткові робочі місця, створені роботодавцями за сприяння дотацій з коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, 377 осіб започаткували власний бізнес після одноразової виплати допомоги з безробіття [2].

З метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці за сприяння центрів зайнятості проходили професійне навчання 4,1 тис. осіб. При цьому службою зайнятості здійснюється професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації громадян. Так, протягом 2008 р. здобували профе-

сію 4979 безробітних, рівень охоплення безробітних професійним навчанням склав 14,2% [2].

Забезпечено тимчасову зайнятість 5,8 тис. незайнятих громадян на оплачуваних громадських роботах [2].

Профорієнтаційною роботою охоплено 44,5 тис. незайнятих громадян, або 94,4% їх загальної чисельності на обліку (у січні-серпні 2007 р. — 89,2%) [3].

Зусилля служби зайнятості спрямовані також на підвищення якості обслуговування безробітних і роботодавців, скорочення тривалості безробіття, зменшення терміну укомплектування наявних вакансій і новостворених робочих місць, соціальному захисті осіб, які є неконкурентоспроможними на ринку праці, посилення взаємодії зі сторонами соціального діалогу.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про проведення оплачуваних громадських робіт з ліквідації наслідків стихійного лиха, що сталося 23–27 липня 2008 року» [1] Закарпатський обласний центр зайнятості організував оплачувані громадські роботи з ліквідації наслідків повені у Рахівському, Хустському, Тячівському та Міжгірському районах. З початку року на ринку праці поліпшилося надання відомостей про наявність вільних робочих місць та вакансій.

Станом на 1.09.2008 центрами зайнятості Закарпатської обл. укладено 48 договорів із сільськими та селищними радами про спільну діяльність, спрямовану на впорядкування територій населених пунктів. У результаті, такими роботами охоплено 842 безробітні.

Висновки. Поряд із позитивними зрушеннями на ринку праці Закарпатської області існують проблеми, які потребують негайного вирішення:

- значна кількість вільних робочих місць, на яких пропонується зарплата від мінімальної до прожиткового мінімуму;
- працевлаштування сільського населення у зв'язку із слабо розвинутою сферою зайнятості на селі;
- професійно-кваліфікаційна невідповідність складу безробітних потребам роботодавців у кадрах.

Вирішення зазначених проблем можливе шляхом:

1) покращення якості робочої сили та її професійно-освітньої підготовки, трудової та виконавчої дисципліни, мобільності та економічної активності в цілому;

2) активізації зусиль щодо умов і наслідків нелегальної трудової діяльності, поширення інформації (рекламно-інформаційні буклети, спеціальні телепередачі, цільові випуски газет) та вдосконалення існуючої системи міждержавних угод про працевлаштування, законодавства України та країн-реципієнтів у сфері трудової міграції та регулювання ринку праці в цілому;

3) підвищення рівня оплати праці в бюджетній сфері, при цьому потрібно передбачити поетапне встановлення міжкваліфікаційної (міжпосадової) диференціації в оплаті праці, побудованої з урахуванням відмінностей.

1. Про проведення оплачуваних громадських робіт з ліквідації наслідків стихійного лиха, що сталося 23–27 липня 2008 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.08.2008 №1047-р // zakon1.rada.gov.ua.

2. Про Програму зайнятості населення Закарпатської області на 2008–2009 рр.: Розпорядження Закарпатської обласної державної адміністрації від 14.12.2007 №430 // www.carpathia.gov.ua.
3. Аналітично-статистичний збірник. – Ужгород, 2008. – 32 с.
4. Андрушко М.І., Фоменко Л.В. Інфраструктура ринку: Навч. посібник. – Л.: ЛДАУ, 2005. – 104 с.
5. Бандур С.І., Заєць Т.А., Онікієнко В.В. Соціальні пріоритети ринку праці: методологія, практика, шляхи забезпечення. – К.: РОПС НАНУ, 2001. – 250 с.
6. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-економічні відносини: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
7. Герасимчук В.І. Проблеми трансформації зайнятості і розвитку ринку праці України (методологія, аналіз, шляхи вдосконалення). – К.: Принт Експрес, 2001. – 503 с.
8. Грішанова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 559 с.
9. Завіновська Г.Т. Економіка праці: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 200 с.
10. Засади формування бюджетної політики держави: Наук. монографія / М.М. Єрмошенко, С.А. Єрмошин, І.О. Плузник та ін. – К.: Національна академія управління, 2003. – 283 с.
11. Петрова І. Економіко-правові засади забезпечення зайнятості населення України // Україна: аспекти праці. – 2002. – №6. – С. 8–11.
12. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. – К.: КНЕУ, 1999. – 328 с.
13. Приймак В.І. Трансформація регіональних ринків праці України // Економіст. – 2003. – №6. – С. 40–41.
14. Скрипник Г. Стратегія зайнятості населення в Європейському союзі // Економіка АПК: Вісник ЛДАУ. – 2007. – №14. – С. 252–255.
15. Соціальний розвиток України: Сучасні трансформації та перспективи / За заг. ред. Б.М. Данилишина. – Черкаси: Брама Україна, 2006. – 760 с.
16. Харів П.С. Економіка підприємства. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 500 с.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2009.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>